

χος καὶ ἀστεία, ἀλλ' ἐπιτρέψατέ μοι νὰ ἀμφιβάλλω ἂν εἶναι καὶ ἔγκαιρος.

— Παρωδία; εἶπεν ὁ Γωλτιέρος. Μὲ συγχωρεῖτε· περιμένω ἀπὸ τὸ στέμα, τὸ ἔχον μόνον δικαίωμα ν' ἀποφασίσῃ, ἂν τὸν δακτύλιον τοῦτον θέλω τὸν δώσω εἰς τὸν ἰσχυρὸν αὐθέντην ἢ εἰς τὸν ἀφωσιωμένον ἱππότην.

Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἡ Ἄννα συνῆλθε, καὶ ἐν τῷ ἅμα ἐνόησεν ὅτι ἀπὸ τὴν στιγμὴν ταύτην ἐξηρτᾶτο ἡ τύχη της.

— Κύριε ἱππότη, ἀπεκρίθη, ὁ δακτύλιος ἐκεῖνος δὲν ἦτον προωρισμένος ὅπως μεταδαινῇ ἀπὸ χειρὸς εἰς χεῖρα. Ἄν ὁ Γουλιέλμος Δελαρόσης τὸν ᾔθελεν, ἃς ἤρχετο νὰ ἰδῇ ἂν δύναται νὰ τὸν λάβῃ. Ἡ χεὶρ σας ἄπαξ τὸν ἤγγισεν· ἄλλη χεὶρ δὲν θέλει ποτὲ τὸν ἐγγίσει.

Ὁ Γωλτιέρος τότε φορέσας τὸν δακτύλιον εἰς τὸν μικρὸν δάκτυλόν του, ἐβρίθην εἰς τῆς Ἄννης τοὺς πόδας, καὶ τῇ ἔθεσεν εἰς τὸν δάκτυλον ἄλλον δακτύλιον ἐκ λαμπρῶν ἀδαμάντων, ὅστις ἀπῆστραψε μυρίας ἀκτῖνας.

— Παρεμβάλλω τὴν πατρικὴν δύναμίν μου, ἀνέκραξε φρυάττων ὁ Πετραλεΐφας. Ἀρνοῦμαι τὴν συγκατάθεσίν μου! Γωλτιέρε, εἶσαι ἄπιστος καὶ προδότης πρὸς τὸν Αὐθέντην μου, κλέπτης τῆς καρδίας καὶ διαστροφεὺς τῆς κεφαλῆς τῆς ἐκγόνου μου· ἐν ὀνόματι τοῦ Γουλιέλμου Δελαρόσου, τοῦ νομίμου μνηστῆρός της, Ὑψηλότατε αὐθέντα τῆς Πελοποννήσου, ἀπαιτῶ τὴν ἐπέμβασίν σας, ἀπαιτῶ τὴν τιμωρίαν τοῦ τολμητοῦ.

— Τότε ὅμως ἀνακηδήσας ὁ Γωλτιέρος,

— Μίαν λέξιν πρὶν μὲ καταδικάσετε, εἶπε· ἐν ὀνόματι τοῦ Γουλιέλμου Δελαρόσου, σὰς εὐχαριστῶ, ἐνδοξότατε. Κ' ἐπειδὴ ἐδέχθητε εὐμενῶς τὰς προτάσεις τοῦ Γουλιέλμου, δότε μοι ν' ἀσπαθῶ τὴν δεξιάν σας. Ὁ Γουλιέλμος εἶμαι ἐγώ! Καὶ ἀνοίξας τὸν μανδύαν του, καὶ δείξας ὑπ' αὐτὸν, χρυσόστικτα εἰς τὸ στῆθος του τὰ οἰκόσημα τῶν Δελαρόσων,

— Θὰ μοὶ συγχωρήσητε, ἐπρόσθεσε, τὸν ἀθῶόν μου δόλον;

— Ὁ Γουλιέλμος Δελαρόσης! ἀνέκραξεν ὁ Βιλλαρδουῖνος, λαμβάνων αὐτὸν ἐκ τῆς χειρός.

Τοῦ φίλου μου αὐθέντου τὸν ἀνεψιὸν δέχομαι περιχαρῶς εἰς τὰς ἀγκάλας μου ὡς εἶχον δεχθῇ προθύμως καὶ τὸν πρέσβυν του εἰς τὸν οἶκόν μου. Ἀλλὰ διὰ τί ἐκρύβεσθε ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον;

— Πρὸ ὀλίγου ἐλθὼν ἀπὸ τῆς Γαλλίας, ἀπήντησε μειδίων ὁ Γουλιέλμος, ἄγνωστος ὢν εἰς τὴν ὑμετέραν αὐλήν, ἠθέλησα τῆς ἀγαπητῆς Ἄννης τὴν καρδίαν νὰ κερδίσω ὑπὲρ ἐμοῦ καὶ ὄχι ὑπὲρ τοῦ διδούχου τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ Ἄννα ἐδέχθη τὸν Γωλτιέρον· ὑμεῖς δέ, πάτερ, ἐπρόσθεσεν ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν Πετραλεΐφαν, δέχεσθε εἰς τὰς ἀγκάλας σας ὡς υἱόν σας τὸν Δελαρόσων;

Ὁ Πετραλεΐφας ἐγερθεὶς τότε ἐνηγκαλίσθη τὸν Γουλιέλμον.

— Ἀγαπητέ υἱέ, τῷ εἶπε, σὲ δέχομαι ἐν ὀνόματι τοῦ πατρὸς τῆς Ἄννης. Δύνασαι νὰ καυχῇθῃς διὰ

τὴν ἐπιδειξιότητά σου. Ἠπάτησας τοὺς ἀπατῶντας τοὺς ἄλλους.

Τὰς λέξεις δὲ ταύτας γοργὸν βλέμμα διεύθυνε πρὸς τὸν Βιλλαρδουῖνον, ὅστις ὅμως οὐδαμῶς φανεῖς ὅτι ἐνόητε τὴν ἐφαρμογὴν.

— Κύριοι, ἀνέκραξεν, ἡ θῆρα δίδεται εἰς πανήγυριν τοῦ διπλοῦ δεσμοῦ τῶν ἐκλαμπροτάτων Γουλιέλμου Δελαρόσου μετὰ τῆς Ἄννης Κομνηνῆς, καὶ τοῦ υἱοῦ μου Γοδοφρείδου μετὰ τῆς Ἀγνῆς Κουρτεναΐης. Ἀγωμεν εἰς τὴν θῆραν!

Ὅλοι δ' οἱ περιεστῶτες, ὡς τοῖς ἐδόθη τοῦτο τὸ σύνθημα, λύσαντες τὴν σιωπὴν εἰς ἣν μέχρι τοῦδε τοὺς συνεῖχε τὸ σέβας καὶ ἡ ἐθιμοταξία, ἀνεβόησαν χαρμοσύνως, καὶ ἐξηλθον θορυβωδῶς. Καὶ καθ' ὅλην δὲ τὴν πόλιν διεσπάρη σχεδὸν συγχρόνως τῶν γεγυγνόντων ἡ φήμη, ὥστε, ὅτε μετ' ὀλίγον ἡ πολύκροτος τυνοδία διήρχετο τὰς ὁδοὺς, τὸ πλῆθος πυκνὸν καὶ ἐξημμένον τὴν ἀπῆντα καὶ τὴν ἠτπάζετο με ζωηρὰς εὐφημίας καὶ εὐχὰς διὰ τοὺς εὐδαίμονας μελλονύμφοις. (ἰκολουθεῖ.)

ΠΟΛΙΤΕΙΟΓΡΑΦΙΚΑΙ ΤΙΝΕΣ ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ, ΕΝ ΑΡΧῇ ΤΗΣ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑΣ

ὑπὸ Κ. Π.

Ἰ. Τίς Ἕλληνα δὲν γνωρίζει τὸν Γερμανὸν ἐκεῖνον ἱστοριογράφον, ὅστις, ἀπὸ εἰκοσιν ἡτῆ ἐτῶν, ἀγωνίζεται νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι τὸ ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν φύλον ἐξέλιπεν, ἐν τῷ μέσῳ τῶν τρικυμιῶν τοῦ μεσαιῶνος ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς γῆς, καὶ ὅτι οἱ σήμερον καλούμενοι Ἕλληνες οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἀπόγονοι Σλαύων καὶ Ἀλβανῶν; Ἀλλὰ, ἐπειδὴ αἱ συγγραφαὶ τοῦ Φαλλμεραῦέρου δὲν μετεφράσθησαν εἰς τὴν γλῶσσάν μας, ὀλίγοι τινὲς ἐξ ἡμῶν γινώσκουσιν ἀκριβέστερον ὅπως οὖν τὰ σοφίσματα δι' ὧν οὗτος ἐπροςπάθησε νὰ ὑποστηρίξῃ τὸ δόγμα αὐτοῦ· πλεῖστοι δὲ, ἀναμυθόλως, ἐπιθυμοῦσι, καὶ περ μὴ ὄντες ἐξ ἐπαγγέλματος ἱστορικοὶ ἢ ἐπιστήμονες, νὰ λάβωσιν ἑννοίαν τινα περιληπτικὴν, ἂν καὶ σαφὴ περὶ τοῦ ζητήματος τούτου, τοῦ ὁποῖου τὰ ἀντίθετα εἰς τὴν γνησιότητα τῆς παρούσης Ἑλληνικῆς φυλῆς συμπεράσματα δὲν εἶναι ἀπλῶς φιλολογικὰ, καὶ καταπολεμήθησαν μὲν ὑπὸ πολλῶν ἐν τῇ Εὐρώπῃ σοφῶν, ἐγένοντο ὅμως, κατὰ δυστυχίαν, δεκτὰ ὑπὸ πολλῶν ἄλλων. Ὅθεν δὲν νομίζομεν ἀλλότριον τοῦ περιοδικοῦ τούτου συγγράμματος νὰ συγκεφαλαιώσωμεν ἐν ταῦθα ὅσαν ἐνδέχεται εὐκρινῶς, εἰλικρινῶς καὶ συντόμως τὰ ἀξιολογώτερα τῶν ὑπὲρ καὶ κατὰ ἀντιταχθέντων ἐπιχειρημάτων, θέτοντες οὕτω πάντα νοήμονα ἀναγνώστην εἰς κατάστασιν νὰ σχηματίσῃ κρίσιν ἀσφαλῆ περὶ τῆς μεγάλῃς ταύτης καὶ ἐθνικῆς δίκης.

Καὶ περὶ μὲν τούτου προσεχῶς· ἔχει δὲ σχεῖν τινα πρὸς τὸ προκείμενον ζήτημα καὶ ἡ παρούσα πραγματεία. Ὁ Γερμανὸς ἐκεῖνος, παρασκευάζων πρὸς

ῥωθεν τὴν καταστροφὴν τοῦ ἀρχαίου φύλου, ἠθέλητε
 πρὸ πάντων νὰ ἐξογκώσῃ πλουσιδῶς τὰς συμφορὰς
 ἑαυτῆς ἐπαθεν ἡ Ἑλλὰς ἐπὶ ἀπὸ αὐτῆς τῆς πρώτης
 ἐποχῆς τῆς Ῥωμαϊκῆς κυριαρχίας, τὴν καταστροφὴν
 τῶν πόλεων, τὴν μείωσιν τοῦ πληθυσμοῦ, τὸν ἀνα-
 κισμὸν τῆς ἐθνικῆς περιουσίας. Τοῦ ἐπιχειρήματός, ἥτο,
 καθὼς βλέπετε, ἐπιτηδεῖον καὶ ἐπίβουλον, διότι
 φυσικῶς τῷ λόγῳ, ὅτῳ εὐκρινέστερος, πενестέρος
 καὶ ἀγροικωτέρους εὖρον τοὺς Ἕλληνας οἱ βροτῶ-
 τερον ἀπὸ τῆς ἀρκτοῦ ἐπελθόντες Σλαῦοι, τόσῳ
 εὐχερέστερον ἠδύναντο νὰ τοὺς ῥορήσωσι καὶ νὰ τοὺς
 ἐξαφανίσωσιν. Ἐπὶ δὲ τούτῳ ἰδοὺ μὲ ποῖα μέλανα
 καὶ φοβερά χρώματα εἰκονίζει ὁ Φαλλμεραῦρος τὴν
 κατάστασιν τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῆς πρώτης ἐποχῆς τῆς
 Ῥωμαϊκῆς κυριαρχίας.

« Ἡ ἀλλοίωσις τὴν ὁποίαν ἡ Πελοπόννησος ἔπα-
 ρθεν ἐντὸς τῶν ἑκατὸν καὶ πενήκοντα ἐνιαυτῶν τῶν
 διεληθόντων ἅμα μετὰ τὴν κατὰ λυσιν τῆς Ἀχαικῆς
 συμπολιτείας, μαρτυρεῖ ὁπόσον ἡ πολιτικὴ ἐλευ-
 θερία, καὶ περὶ ὑπὸ σφοδρῶτάων χειμῶνων πολ-
 λάκις κλυδωνιζομένη, εἶναι συνήθως πρὸς τὴν εὐ-
 πράγαν τῶν ἐθνῶν συντελεστικωτέρα τῆς ἀντιχει-
 ριστικῆς ἐκείνης καὶ δουλικῆς καὶ θανασίμου εἰ-
 ρῆνης τὴν ὁποίαν ἡ ἀρχαία Ῥώμη εἰς αὐτὰ ἐπέ-
 βάλλεν. Ἡ παρακμὴ τῶν πόλεων, ἡ ἐρήμωσις τῆς
 χώρας, ἡ πένια καὶ ἡ ἀμάθεια τῶν κατοίκων,
 κατέφερον τὴν τὸ πάλαι περιδοξὸν ἐκείνην Χερσό-
 νησον εἰς τὴν τάξιν τῶν εὐτελεστέρων τοῦ Κο-
 σμιαίου Κράτους ἐπαρχιῶν. Τὰ δυστυχήματα ὅσα
 ἐπροξέειν πρότερον ἢ τῶν ἐμφολίων πολέμων λύττα,
 ἐθεραπεύοντο ἐκαστοτε μέχρι τινὸς ὥς ἐκ τῆς ἐ-
 σωτερικῆς αὐτονομίας τῶν κατ' ἰδίαν πολιτειῶν,
 διότι ἡ ἐρήμωσις ἦν ἔργον στιγμιαίας καὶ ἀχαλι-
 νώτου παραφορᾶς, ὅχι ἐπιβούλου καὶ ἐσκαμμένου
 συστήματος κακοήθους κυβερνήσεως. Τὰ καταστρα-
 φέντα ἀνοικοδομοῦντο πολλάκις λαμπρότερα ἢ
 σπορὰ καὶ τὰ δένδρα ἀνεβλάττανον ἀφθονώτερον
 ἀπὸ τῶν κόλπων τῆς γῆς· ὁ πένης ἐγίνετο διὰ
 τῆς φιλοπονίας· πάλιν εὐπορος, καὶ οἱ ἀραιοσθέν-
 τες κάτοικοι ἀνεπληροῦντο διὰ τοῦ ἀνεξαντλήτου
 ὀργασμοῦ τῆς ἐλευθέρως φύσεως. Ἡ μεγάλη, ἡ
 πλουσία, ἡ φιλότεχνος, ἡ ἐμπορικωτάτη Κόριν-
 θος διετίχετο, διὰ πολυαρίθμων διωρυγῶν, ἐφ' ἅπασαν
 τὴν Χερσόνητον τοὺς καρποὺς τῆς δραστηριότητός
 τῆς καὶ ὥς μητρόπολις ὅλου τοῦ ἐμπορίου τῆς
 δούσεως, ὥς ἐργαστήριον ὅλων τῶν τεχνῶν ὅσαι
 κοσμοῦσι καὶ τέρπουσι τὸν βίον τοῦ ἀνθρώπου.
 ἦτο ἡ καρδία οὐ μόνον τῆς Ἀχαικῆς συμπολι-
 τείας, ἀλλὰ οὕτως εἰπεῖν τοῦ ὅλου ἐπὶ τῆς ἐπι-
 φανείας τῆς γῆς ἐσπαρμένου ἔθνους τῶν ἀρχαίων
 Ἑλλήνων. Ἡ καταστροφὴ αὐτῆς ἐνέκρωσεν αἶφνης
 πάντας τοὺς σφυγμοὺς τῆς Ἑλληνικῆς ζωῆς, καὶ
 ἡ χώρα ἐμπαρύνθη ὥς τὸ ὄν τὸ στερηθὲν τῆς τρο-
 φῆς αὐτοῦ. Τὰ χρυσοφόρα ρεῖθρα ὅσα ἀπὸ τῶν
 ἀνακτόρων ὅλων τῶν φιλοτέχνων βασιλέων τῆς
 Ἑσπερίας συνέρρεον εἰς τὰ ἐργαστή-
 ρια τῆς Κορίνθου, ἐτράπησαν μετὰ τὴν καταλυ-
 σιν αὐτῆς εἰς ἄλλας χώρας ὥστε ἡ ἀπώλεια τῆς

πολιτικῆς ἐλευθερίας ἐφυγάδευσε τὸν πλοῦτον, ἡ
 δὲ ἄλλειψις τῶν δύο τούτων ἀγαθῶν ἐπέφερε πλη-
 γὴν καιρίαν εἰς τὸ πλῆθος τῶν κατοίκων. Καὶ οἱ
 μὲν πλοῦτοι μετέφερον τοὺς ἐφεστῆεις θεοὺς τῶν
 εἰς τὴν Ἰταλίαν, εἰς τὴν Ῥώμην, εἰς τὴν πρω-
 τεύουσαν τοῦ κόσμου, διότι τότε ὁ πλοῦτος Ἕλ-
 λην δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπερέβῃ τὴν ἡρεμίαν, δὲν
 ἠδύνατο νὰ ζῇ ἐκτὸς τῆς δίνης τῶν πο-
 λιτικῶν περισπασμῶν· τὸν δὲ πένητα ἐξώθει εἰς
 τὴν ἀλλοδαπὴν ἢ ἀνάγκη, διότι δὲν εἶχε πλέον
 πόρον ζωῆς αὐτῆς ἀπὸ τοῦ κοινοῦ μετὰ τὴν κατὰ
 λυσιν τῶν δημοκρατικῶν πολιτευμάτων, οὔτε ἀπὸ
 τῆς ἐργασίας μετὰ τὴν νέκρωσιν τῆς τέχνης. Ἐπὶ
 τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἡ Πελοπόννησος ὑπέκυψεν εἰς
 τὸν Ῥωμαϊκὸν ζυγόν, ὑπῆρχον ἐν αὐτῇ τοῦλάχισ-
 στον τριάκοντα εὖ ἔχοντα καὶ ὥς πρὸς τὰ ἐσω-
 τερικὰ πράγματα ἀπ' ἀλλήλων ἀνεξάρτητοι πολι-
 τεῖαι, ὅπερ ἐστὶ τριάκοντα μητροπόλεις δι' ὧν
 διεδίδετο καὶ ὑπεθάλπετο κατὰ πᾶσαν τὴν Χερ-
 σόνητον πολλὴ κίνησις, καὶ ζωηρότης καὶ ἀμοιβαία
 δραστηριότης. Ὅλα ταῦτα ἐνεκρώθησαν αἶφνης ὑπὸ
 τὸν πέλεκυν τῶν ἀνθυπατικῶν ῥαβδούχων· οἱ πο-
 λίται ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν κυριάρχων κατεδιβί-
 σθησαν εἰς τὴν τῶν ὑπηκόων μοῖραν, αἱ δὲ πρω-
 τεύουσαι κατήντησαν ἄσχημοι καὶ πένητα καὶ ἀ-
 κατονόμαστοι ἐπαρχιακαὶ μητροπόλεις. Ὅποια δὲ
 ἀποτελέσματα ἐπιφέρουσιν ὥς πρὸς τὸν πληθυσμὸν,
 τὸ εὖ εἶναι καὶ τὴν πολιτικὴν εὐημερίαν τῶν ἀν-
 θρώπων τοιαῦται μεταβολαί, πρόδηλον ἀπὸ τῶν πολ-
 λῶν πάλαι μὲν ποτε πλουσιῶν, ἥδη δὲ πτωχῶν καὶ
 ἡμιερήμων Γερμανίδων καὶ Ἰταλίδων πόλεων. Ἡ
 πολιτικὴ σοφία εἶναι ἀνίσχυρος νὰ θεραπεύσῃ τοιαῦ-
 τα δεινὰ, ὅσον ἀνίσχυρος ἠθέλει εἶσθαι νὰ ζω-
 γονήσῃ τὴν φύσιν τὴν μαραινομένην καὶ ἀποναρ-
 κουμένην ἅμα ὁ ἥλιος μεταβῇ εἰς τὸ ἀντίθετον
 ἡμισφαίριον. »

Κατὰ τὴν συνήθειαν αὐτοῦ, ὁ ἱστορικός μας διώ-
 κει τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ διὰ φράσεων
 ἐπιτηδείως καὶ ῥητορικῶς τετορνευμένων μᾶλλον ἢ διὰ
 τῆς ἀκριβοῦς παραδόσεως τῶν πραγματικῶν εἰδήσεων,
 ὅσας ἔχομεν περὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Εἶναι ἀληθές,
 ὅτι αἱ εἰδήσεις αὗται εἶναι εὐάριθμοι, ἀλλ' ὅτῳ ἀτε-
 λῆς καὶ ἀν' ὑποτιθέσῃ, δύνανται νὰ δώσωσι εἰς ἡμᾶς
 περὶ τῆς ὕλικῆς κατὰ τοὺς χρόνους τούτους καταστά-
 σεως τῆς Ἑλλάδος ἰδέαν ἀκριβεστέραν τῶν ἀορίστων
 ἐκείνων περὶ δουλείας καὶ ἐλευθερίας σχέσεων. Δὲν
 προτιθέμεθα βεβαίως νὰ γίνωμεν συνήγοροι τῆς Ῥω-
 μαϊκῆς κυριαρχίας· ἐπιθυμοῦμεν μόνον νὰ ἀποδείξω-
 μεν ὅτι αἱ συμφοραὶ τὰς ὁποίας ἐπαθεν ἡ Ἑλλὰς
 ἐπὶ τῆς κυριαρχίας ταύτης καὶ ἰδίως ἐπὶ τῆς πρώ-
 τῆς αὐτῆς ἐποχῆς, δὲν ὑπῆρξαν τοσοῦτον φοβεραὶ
 ὅσον ἀξιοῖ νὰ παραστήσῃ αὐτὰς ὁ Φαλλμεραῦρος.

Ἡ κατὰ τὸν τελευταῖον Ἀχαικὸν πόλεμον γενο-
 μένη καταστροφὴ τῆς Κορίνθου ἐπέφερεν ἀναμφιβόλως
 μεγάλην εἰς τὴν Ἑλλάδα ζημίαν. Τὸ ἐμπόριον ὅμως,
 ἀπολέσαν τὴν ἀρχαίαν ταύτην ἐστίαν του, δὲν ἐφυ-
 γαδεύθη εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν, ὥς λέγει ὁ Γερμανὸς ἐ-
 κείνος ἱστορικός, ἀλλὰ μετέφερε τὴν ἑδρὰν του εἰς

ἄλλη, Ἑλληνικὴν ἐπίσης πόλιν, ὅπου θέλομεν τὸ ἴδιον ἀκμάζον μέχρι τινὸς ἐντὸς τῆς περιόδου ταύτης ὅσον οὐδέποτε ἴσως πρότερον. Καθὼς εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ἡμετέρας ἐπαναστάσεως, ἡ ἐρήμωσις ὧν τῶν Ἑλληνικῶν παραλίων τῆς Μεσογείου καὶ πολλῶν νήσων, ἐδίασε τὸ ἐμπόριον νὰ καταφύγῃ εἰς τοὺς βράχους τῆς Σύρου καὶ νὰ ἀναγείρῃ αὐτόθι τὴν ἤδη ἀκμάζουσαν Ἑρμούπολιν, οὕτω καὶ μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Κορίνθου, οἱ ἔμποροι μετεχώρησαν εἰς τὴν γείτονα τῆς Σύρου καὶ ἤδη ἔρημον Δῆλον.

Ἡ Δῆλος ἦτο καὶ πρὸ τούτου ἐνδοξος διὰ τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, καὶ τὸ Ἀητῶν καὶ τὰς μεγάλας πανηγύρεις ὅσαι εἰς τιμὴν τῶν ἱερῶν τούτων ἐτελοῦντο ἐν αὐτῇ ὑπὸ τῶν περιοικίδων Κυκλάδων νήσων· ἀλλ' ἤρξησεν εἰ μᾶλλον μετὰ τὴν κατασκαφὴν τῆς Κορίνθου, διότι ἡ ἀτέλεια τοῦ ἱεροῦ καὶ ἡ εὐκαιρία τοῦ λιμένος ἐκάλεσαν αὐτόθι ἅπαν τὸ κατὰ τὴν ἀνατολὴν ἐμπόριον. Ἡ καλὴ τῆς Δήλου θέσις ὡς πρὸς τοὺς ἐξ Ἰταλίας καὶ Ἑλλάδος εἰς τὴν Ἀσίαν πλέοντας· αἱ μεγάλαι αὐτῆς πανηγύρεις, αἵτινες ἦσαν καταλληλόταται εἰς ἐμπορικὰ συναλλάγματα καὶ εἰς τὰς ὁποίας, ἐνῶ ἀκόμη ὑπῆρχεν ἡ Κόρινθος, πολλοὶ Ῥωμαῖοι συνήρχοντο· ἡ ἰδιαιτέρα προστασία τὴν ὁποίαν οἱ κυρίαρχοι αὐτῆς Ἀθηναῖοι ἀπένειμαν εἰς τὸ ἐμπόριον, συνετέλεσαν πολὺ εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς νήσου· ἀλλ' ὅ,τι μάλιστα ἀνεβίβασεν αὐτὴν εἰς ἀνώτατον βαθμὸν πλούτου, εἶναι τὸ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀναπτυχθὲν εἰς ὑπερβολὴν ἐμπόριον τῶν δούλων, ἀφ' ἑνὸς διότι ἡ πραγματεία κατέστη περιζήτητος παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις, γενομένοις πλουσίοις μετὰ τὴν τῆς Καρχηδόνας καὶ Κορίνθου κατασκαφὴν, ἀφ' ἑτέρου διὰ τοὺς πειρατὰς τῆς Κιλικίας τοὺς τότε μάλιστα ἀνθήσαντας, οἵτινες, εὐρίσκοντες ἐπικερδεστάτην τὴν τῶν ἀνδραπόδων ἐξαγωγὴν, εἰς ταύτην κυρίως ἠσχολοῦντο. Κέντρον δὲ πάσης ταύτης τῆς ἐμπορικῆς κινήσεως ἦτο ἡ Δῆλος, τὸ μέγα ἐκεῖνο καὶ πολυχρήματον ἐμπορεῖον, τὸ ὁποῖον, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Στράβωνος, ἠδύνατο αὖ μυριάδας ἀνδραπόδων αὐθημερὸν καὶ δεῖξασθαι καὶ ἀποπέμψαι· ὥστε καὶ παροιμία ἐκ τούτου ἐγένετο Ἑμπορε, κατάπλευσον, ἐξελοῦ, πάντα πέπραται.

Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν ὅμως καλῶς τὸν πλοῦτον ὅστις ἦτο τότε εἰς Δῆλον σεσωρευμένος, ἀνάγκη νὰ εἰπώμεν ἐνταῦθα πλείονερά τινα περὶ τούτου. Ἡ τιμὴ τῶν δούλων ἦτο ποικίλη τὸ πάλαι καὶ ἐτροποποιεῖτο ἀπὸ ἡμισείας μνᾶς μέχρι ταλάντου, κατὰ τὴν ἡλικίαν, τὴν ὑγείαν, τὴν ῥώμην, τὴν ὡραιότητα, τὰς διανοητικὰς δυνατότητας, τὴν ἐπιτηδειότητα καὶ τὰς ἠθικὰς ιδιότητας αὐτῶν. Ὁ μέσος ὅρος τῆς ἀξίας εἶναι ὀυκχολὸν νὰ ὀρισθῇ ἀκριβῶς· ὁ Βοίχχιος τάσσει αὐτὸν εἰς μνᾶς. Καὶ εἶναι μὲν πολλὰ παραδείγματα δούλων πολλῶν συνάμα πωληθέντων εἰς τιμὴν μεγαλητέραν, διότι λ. χ. 1200 Ῥωμαῖοι αἰχμαλωτευθέντες ὑπὸ τοῦ Ἀννίβα καὶ πωληθέντες εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἐξηγοράσθησαν ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν, ἐπὶ Τίτου Κοιντίου Φλαμινίου, διὰ πέντε μνᾶς ἕκαστος· καὶ πάλιν ἑξ ἑκατὸν Εἰλωτες ἐξηγόρασαν, ἐπὶ Κλεομένους, τὴν ἐλευθερίαν των, καταβαλόντες πέντε ἐπίσης μνᾶς ἕ-

κάστος· ἀλλ' ὅμως καὶ ἂν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἐλαχίστου μέσου ὅρου τοῦ Βοίχχιου ὑπολογίσωμεν τὴν ἐμπορικὴν τῆς Δήλου κίνησιν, θέλομεν εὖρε αὐτὴν παράδειξον. Κατὰ τὸν Στράβωνα, ὡς πρὸ μικροῦ εἰρηται, ἡ νήσος αὕτη ἠδύνατο αὐθημερὸν καὶ δεῖξασθαι καὶ ἀποπέμψαι μυριάδας ἀνδραπόδων. Βεβαίως ἐκ τούτου δὲν δικαιούμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι τοιαύτη εἰσαγωγὴ καὶ ἐξαγωγὴ ἐγένετο καθ' ἑκάστην· ἀλλ' ἡ ἐπικρατήσασα παροιμία μαρτυρεῖ, ὅτι ἐπὶ ἱκανὸν χρόνον τὸ πρᾶγμα ἦτο σύνηθες. Ἐὰν ἤδη παρατηρήσωμεν λοιπὸν, ὅτι μυρίων δούλων ἡ ἐλαχίστη ἀξία ἀνέβαινεν εἰς ἑκατομύριον ἀττικῶν δραχμῶν, ὅτι ἡ τῶν ἀνδραπόδων ἐμπορία ἦτο μόνον εἰς τῶν κλάδων τῆς ἐμπορίας τῆς νήσου ἐκείνης, ὅτι τὸ πάλαι τὰ συναλλάγματα ἐγίνοντο ἐπὶ μετρητοῖς, ὅτι, τελευταῖον, τὸ ὅλον ποσὸν τοῦ κυκλοφοροῦντος τότε ἐν τῇ Εὐρώπῃ χρηματικοῦ κεφαλαίου, δὲν ὑπερέβαινε τὰ χίλια τῶν σημερινῶν ἡμετέρων δραχμῶν ἑκατομύρια, ὃν τοῦλάχιστον ἐννεάκις ὑποκλάσιον τοῦ σήμερον κυκλοφοροῦντος ἐν τῇ Εὐρώπῃ χρηματικοῦ κεφαλαίου, ἀνάγκη νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μέγα, ἂν ὅχι τὸ μέγιστον μέρος τοῦ ὅλου κυκλοφοροῦντος τῆς Εὐρώπης κεφαλαίου ὑπῆρχε σεσωρευμένον εἰς τὴν εὐδαίμονα ἐκείνην νήσον.

Τοιαύτη ἦτο τῆς Δήλου ἡ κατάστασις ἐντὸς τῶν πρώτων ἐξήκοντα ἐνιαυτῶν τῆς περιόδου ταύτης, διότι ἐν ἔτει 87 ἐξεπορθήθη, πρῶτον μὲν ὑπὸ τοῦ Ἀρχελαίου, ἔπειτα δὲ ὑπὸ τοῦ Ἀπελλικῶντος, καὶ τελευταῖον ὑπὸ Μητράδανους, καὶ ἔκτοτε ἀποβαλοῦσα πᾶσαν αὐτῆς τὴν ἀκμὴν διετέλεσεν ἐνδεὲς πρᾶττουσα, ἡ δὲ ἄλλη Ἑλλάς, ἂν καὶ δὲν ἠτύχησε νὰ ἀποκτήσῃ τοσαῦτα πλούτη, αὐδ' εἰς τοσαύτας ὁμως συμφορὰς ὑπέκυψεν.

Ὁ Πολύβιος ψέγων τὸν Φύλαρχον λέγοντα ὅτι μετὰ τὴν ἐπὶ Κλεομένους ἄλωσιν τῆς Μεγάλης πόλεως, οἱ Λανεδαιμόνιοι συνέλεξαν ἐξ αὐτῆς λαφύρων ἐξακισχίλια τάλαντα, ἐπιφέρει· «ἐγὼ γάρ, οὐ λέγω κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους, ἐν οἷς ὑπὸ τε τῶν ἐν Μακεδονίᾳ βασιλέων, ἐτι δὲ μᾶλλον ὑπὸ τῆς συνεχείας τῶν πρὸς ἀλλήλους πολέμων, ἄρδην κατέφθαρτο τὰ Πελοποννησίων· ἀλλ' ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς καιροῖς ἐν οἷς πάντες ἐν καὶ ταῦτό λέγοντες, μεγίστην καρποῦσθαι δοκῶσιν εὐδαιμονίαν, ὅμως ἐκ Πελοποννήσου πάσης, ἐξ αὐτῶν τῶν ἐπίπλων, χωρὶς σωμάτων, οὐχ οἷόν τε συναχθῆναι τοσοῦτον πλῆθος χρημάτων.» Ἡ εὐδαιμονία περὶ ἧς ἐνταῦθα δμιλεῖ ὁ Πολύβιος, ἀνάγεται προδήλως εἰς τὰ πρῶτα ἔτη τῆς Ῥωμαϊκῆς κυριαρχίας, μὴ δυναμένη νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς τὴν ἀπὸ τῶν Κλεομενικῶν χρόνων μέχρι τῆς κατασκαφῆς τῆς Κορίνθου μεσολαβήσασαν ἐποχὴν, ἐντὸς τῆς ὁποίας αἱ μεταξὺ τῆς Ἀχαικῆς συμπολιτείας καὶ τῆς Αἰτωλικῆς πόλεμοι, αἱ μεταξὺ Ἀλβανῶν καὶ Σπάρτης καὶ Μεσσηνίας διενέξεις, αἱ τοσαύτας ἐπαγαγοῦσαι καταστροφάς, τελευταῖον αἱ καταθλίψεις τῶν Ῥωμαίων καὶ τῶν Μακεδόνων δὲν ἠδύναντο βεβαίως νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν ὑλικὴν τῆς Ἑλλάδος ἀνόρθωσιν, τῆς ὁποίας ἄλλως τε τὴν τότε ἐλευθερίαν κατάστασιν αὐτὸς ὁ Πολύβιος μὲ μέλανα χρώματα ἐν τῇ ἐβδόμῃ καὶ τριακοστῇ τῶν ἱστοριῶν του περιγράφει. Ὁ Πολύ-

ἡτοιμασμένον λέγει, ὅτι, κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς Ῥωμαϊκῆς κυριαρχίας ἀπὸ πάσης τῆς Πελοποννήσου, ἐξ αὐτῶν τῶν ἐπίπλων, χωρὶς τῶν σωμάτων, δὲν ἦδυναντο νὰ συναχθῶσιν ἑξακισχίλια τάλαντα· ἀλλὰ ὁ πρόπος καθ' ὃν ἐκθέτει τὸ πρᾶγμα ὑποδεικνύει, ὅτι, ἐὰν ἡ ἀξία τῶν ἐπίπλων δὲν ἔφθανε τὸ ποσὸν ἐκεῖνο, εἰς ἀπεῖχεν ὁμοίως καὶ πολὺ αὐτοῦ, διότι, ἐὰν ἄλλως εἶχεν, ἐὰν δηλαδὴ, ἡ ἀξία τῶν ἐπίπλων ἐκείνων ἦτο παντάπαστι πρὸς τὸ ποσὸν δυσανάλογος, δὲν ἦθελε βεβαίως λαβεῖ ὡς ὅρον ἀντιθέσεως τὴν Πελοπόννησον, ἀλλ' ἕτερον μεγαλύτερον ἔτι, οἷον τὴν Ἑλλάδα ἁπασαν. Εὐλόγως ἄρα δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἡ ἀξία τῶν ἐπίπλων τῆς Χερσονήσου ταύτης δὲν ἦτο τότε πολὺ μικροτέρα τῶν ἑξακισχιλίων τάλαντων.

Ἀλλὰ πρόκειται ἡδὲ νὰ ἐξετάσωμεν τί ἐννοεῖ ὁ Πολύβιος διὰ τοῦ ὅρου *ἐπιπλά*, διὰ νὰ λάβωμεν εὐκρινῆ ὅπως οὖν ἰδέαν περὶ τῆς ὕλικῆς καταστάσεως τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην. Εἶναι βεβαίον, ὅτι ὁ Πολύβιος δὲν περιλαμβάνει εἰς τὸν ὅρον *ἐπιπλά* τὰ χρήματα, ἀν καὶ ῥητῶς δὲν ἐξαιρεῖ εἰμὴ τὰ σώματα δηλαδὴ τὰ ἀνδράποδα, τοὺς δούλους. Γίνεται δὲ τοῦτο πρόβηλον ἅμα ἀνεύρωμεν τὴν χρηματικὴν κατάστασιν τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀλώσεως τῆς Μεγάλης πόλεως ὑπὸ Κλεομένου, ὅτε, κατὰ τὸν ἱστορικὸν μας, πολὺ μᾶλλον ἢ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς Ῥωμαϊκῆς κυριαρχίας ἀδύνατον ἦτο νὰ εἰσπραχθῶσιν ἀπὸ τῶν ἐπίπλων τῆς Χερσονήσου ἑξακισχίλια τάλαντα. Ὁ Πλούταρχος λέγει ὅτι ὅταν ὁ Ἅγις ὁ μικρὸν πρὸ τοῦ Κλεομένου βασιλεύσας ἐπεχείρησε τὴν παλινόρθωσιν τῆς πολιτείας τοῦ Λυκούργου, ἔθηκεν εἰς μέσον πρῶτος αὐτὸς τὴν περιουσίαν του, πολλὴν μὲν οὖσαν ἐν τοῖς γεωργουμένοις καὶ νεμομένοις, ἀνευ δὲ τούτων ἔχουσαν ἑξακόσια τάλαντα νομίσματος, καὶ ὅτι τὸ αὐτὸ ἐποίησαν καὶ ἡ μήτηρ καὶ οἱ φίλοι καὶ οἰκεῖοι αὐτοῦ πλουσιώτατοι ὄντες Σπαρτιατῶν. Ἐὰν λοιπὸν μόνος ὁ Ἅγις εἶχεν ἑξακοσίων τάλαντων νόμισμα καὶ ὑπῆρχον πολλοὶ φίλοι καὶ οἰκεῖοι αὐτοῦ πλουσιώτατοι, καὶ ἕτερος βασιλεὺς καὶ τούτου φίλοι καὶ οἰκεῖοι ἐπίσης πλούσιοι, δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ ὑποθέσωμεν ὅτι κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους εἰς τὴν Σπάρτην μόνον ὑπῆρχε 6,000 τάλαντων ἰσως νόμισμα καὶ ὅτι ἐπομένως ὁ Πολύβιος εἰπὼν, ὅτι ἐκ τῶν ἐπίπλων τῆς Πελοποννήσου ἀπάτης δὲν ἦδύνατο νὰ εἰσπραχθῇ τοσοῦτο ποσὸν χρημάτων, δὲν περιέλαβεν ἐντὸς αὐτοῦ τὸ νόμισμα. Οὔτε τὰ βροσκήματα περιελάμβανεν, ὅχι μόνον διότι βεβαίως δὲν δυνάμεθα νὰ ἐκτείνωμεν τὸν ὅρον *ἐπιπλά* εἰς τὰ βροσκήματα. ἀλλὰ καὶ διότι εἶναι ἀδύνατον νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ἡ τοσοῦτον ἀείποτε πολυθρέμων Πελοπόννησος δὲν περιεῖχε καὶ τότε βροσκήματα ἀξίας, πολὺ μὴ ἀπεχούσης τοῦ ὅλου ποσοῦ τῶν 6000 τάλαντων. Συμπεραίνομεν ἄρα, ὅτι, κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τῆς Ῥωμαϊκῆς κυριαρχίας, εἰς τὴν Πελοπόννησον ὑπῆρχον ἐπιπλά, δηλαδὴ σκεύη μόνον καὶ πολύτιμα κοσμήματα, ἀξίας μικρὸν ἀποδεούσης τῶν ἑξακισχιλίων τάλαντων· καὶ σημειωτέον ὅτι ἀνάγκη ἐπέτις νὰ ἐξαιρέσωμεν τὰ πολλὰ καὶ βαρύτερα τῶν

ἱερῶν ἀναθήματα, οὐ μόνον διότι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς τὸν κοινὸν ὅρον *ἐπιπλά*, καὶ πρὸς ταῦτοις ἡ ἀξία αὐτῶν ἦτο ἀσύγκριτον τῷ λόγῳ μεγάλῃ τέρα, ἀλλὰ καὶ διότι, ὡς ἐκ τῆς ἀφορμῆς ἀφ' ἧς ὁ Πολύβιος ὁρμώμενος ἐπιχειρεῖ τὴν ἐκτίμησιν ταύτην (ἦτο δὲ ὁ λόγος περὶ λείας) δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι περιέλαβεν εἰς αὐτὴν τὰ ἀναθήματα, τὰ ὅποια συνήθως τοῦλαχιστον παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἐθεωροῦντο ἱερά καὶ ἀπαραβίαστα. Ἡ ἀξία τοῦ τάλαντου, κατὰ τὴν ὀρθὴν ἐκτίμησιν τοῦ Γάλλου οἰκονομολόγου Ἰωάννου Βαπτιστοῦ Σαβου, ἐξισοῦται μὲ 12,600 περίπου σημερινὰς ἡμετέρας δραχμάς. 6,000 τάλαντα ἄρα φέρουσι 75,240,000 δραχμῶν ἥτοι ποσὸν ὅχι βεβαίως εὐκαταφρόνητον, ὅταν μάλιστα θεωρήσωμεν, ὅτι εἰς αὐτὸ δὲν περιλαμβάνονται τὰ χρήματα, τὰ βροσκήματα, καὶ τὰ ἀναθήματα τὰ ἱερά.

Εἶναι ἀληθές ὅτι ἐντὸς τῶν τελευταίων πεντήκοντα ἐνιαυτῶν τῆς πρώτης ταύτης περιόδου τῆς Ῥωμαϊκῆς Κυριαρχίας, ἡ Ἑλλὰς ἔπαθεν ὡς ἐκ τοῦ Μιθριδατικοῦ πολέμου, τῶν πειρατῶν τῆς Κιλικίας καὶ τῶν ἐμφυλίων μεταξὺ Καίσαρος καὶ Πομπηίου καὶ Ὀκταβίου καὶ Ἀντωνίου πολέμων, οὐ σμικρὰς ζημίας· ἀλλ' ἡ δικαιοσύνη ἀπαιτεῖ νὰ δημολογήσωμεν ὅτι ἐπὶ τέλους αἱ συμφοραὶ αὗται δὲν ἦσαν τοσοῦτον δεινὰ ὅσον ἠθέλησαν νὰ τὰς παραστήσωσι καὶ ὅτι πολλὰς ἐπίσης εὐεργεσίας ἐν τῷ διαστήματι τούτῳ ἔλαβεν ἡ Ἑλλὰς. Ἡ ἐπὶ τοῦ Μιθριδατικοῦ πολέμου ἀλῶσις τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πειραιῶς, ἡ σύλησις τῶν Δελφῶν τῆς Ἐπιδαύρου καὶ τῆς Ὀλυμπίας ἦσαν μὲν γεγονότα δυσάρεστα, δὲν ἐπέφερον ὁμοίως εἰς τὴν ὕλικὴν τοῦ τόπου κατάστασιν καὶ εὐημερίαν πληγὰς κειρίας, τὰ πλούτη τῶν ἱερῶν ἦσαν πλοῦτη νεκρά καὶ προστούτοις συνέβρεον εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐξωθεν τὸ πλεῖστον, ὥστε πιθανώτατον ἦτο ὅτι ἡ εὐσέβεια τοῦ τότε κόσμου ἠθέλε ταχέως τὰ ἀναπληρώσει, ὡς καὶ τὰ ἀνεπλήρωσε τῶν ὀντι μέρητιν ὁ βραδύτερον, ἐνῶ, ἀν ἐφορολογοῦντο αἱ πόλεις, ἠθελον πάθει ζημίαν πραγματικὴν καὶ ἀθεράπευτον· ἐκτὸς τούτου τὰ ἱερά ταῦτα δὲν ἐγυμνώθησαν ἐντελῶς· κυρίως ἐλήφθησαν τὰ χρήματα καὶ ὁ μικρὸν μετὰ ταῦτα ἐπισκερθεὶς τοὺς Δελφοὺς Στράβων λέγει ῥητῶς ὅτι τὰ πλείω τῶν ἀναθημάτων διεσώθησαν.

Ἡ ἀλῶσις τῶν Ἀθηνῶν ἐπέφερε πολλὴν σφαγὴν κατοίκων καὶ διαρπαγὴν ἀλλ' ὅχι καὶ μνημείων καταστροφὴν. Τὸ μόνον καταστραφέν μνημεῖον, τὸ ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν ἀναφερόμενον, εἶναι τὸ Ὠδεῖον, καὶ τοῦτο κατὰ δυστυχίαν ὑπὸ τοῦ φιλοσόφου ἄρχοντος Ἀθηνίωνος, ὅχι ὑπὸ τοῦ Σύλλα, ὥστε ὁ αὐτὸς καὶ πάλιν Στράβων ὁμιλῶν περὶ Ἀθηνῶν δὲν ἐτόλμησε νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν περιγραφὴν τῶν θεαμάτων ὅσα περιεῖχον, παθῶν, ὡς λέγει, τὸ τοῦ Ἡγεσίου, εἰπόντος· «Ὁρῶ τὴν ἀκρόπολιν, καὶ τὸ περὶ τῆς τριαινῆς ἐκεῖ σημεῖον· ὁρῶ τὴν Ἐλευσίνα, καὶ τῶν ἱερῶν γέγονα μύστης· ἐκεῖνο Λεωκόριον τοῦτο Θησεῖον. Οὐ δύναμαι δηλῶσαι καθ' ἕνα ἕκαστον· ἡ γὰρ Ἀττικὴ θεῶν ἔστι κτίσμα καὶ προγόνων ἡρώων.» Σημειωτέον δὲ ὅτι ἀπὸ τῆς ὑπὸ Σύλλα ἀλώσεως μέχρι τοῦ Στράβωνος αἱ Ἀθηναὶ ἔλαβον πολλὰς καὶ ποικίλας εὐεργεσίας· τὸ κατασκαφέν Ὠδεῖον ἀνοικοδομήθη ὑπὸ

τῶν βασιλέων τῆς Καππαδοκίης Ἀριαβαρζάνου τοῦ Φιλοπάτορος καὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Φιλωρωμαίου. Ὁ ἐπίσημος Ῥωμαῖος Πομπόνιος Ἀττικὸς, ἀναγκασθεὶς νὰ φύγῃ τὴν πατρίδα αὐτοῦ διὰ τὰς αὐτόθι ἐπικρατούσας πολιτικὰς ταραχάς, εὗρεν ἄσυλον εἰς Ἀθήνας, συμπαραλαβὼν καὶ τὴν περιουσίαν καὶ πολυειδῶς συνέδραμε τὴν πόλιν ταύτην διὰ δανείων καὶ ἄλλων βοηθημάτων. Ὁ Πομπήιος ἐπανερχόμενος ἀπὸ τοῦ τελευταίου Μιθριδατικοῦ πολέμου ἔδωκεν ἑκάστῳ μὲν τῶν ἐν Ἀθήναις φιλοσόφων τάλαντον δωρεάν, τῇ δὲ πόλει εἰς ἐπισκευὴν πεντήκοντα τάλαντα, ὅπερ ἐστὶ ὑπὲρ τὰς 600,000 σημερινῶν δραχμῶν. Εἰς τὸν μεταξὺ Πομπήιου καὶ Καίσαρος ἐμφύλιον πόλεμον, οἱ Ἀθηναῖοι ἐτάχθησαν μετὰ τοῦ πρώτου, ὁ δὲ νικητὴς καὶ περβιασθεὶς νὰ πολιορκήσῃ αὐτοὺς πρότερον, μετὰ τὸ πέρας τοῦ πολέμου οὐ μόνον δὲν ἐκόλασεν, ἀλλὰ καὶ χρήματα οὐκ ὀλίγα ἔδωκεν εἰς καλλωπισμὸν τῆς πόλεως. Τελευταῖον ὁ Ἀντώνιος ὅταν, μετὰ τὴν ἦτταν τοῦ Βρούτου καὶ τοῦ Καστίου μεταδαινῶν εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας μετὰ τοῦ στρατοῦ ἐπὶ ἀργυρολαγία, διέβη ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος, ἀνεδείχθη πρὸς αὐτὴν ἐπιεικής, εὐχαριστεῖτο εἰς τὰς ἀκροάσεις τῶν φιλολόγων καὶ ἔχαιρεν ἀκούων ἑαυτὸν προσαγορευόμενον φιλέλληνα, μάλιστα δὲ φιλαθήναιον δοὺς τῇ πόλει πλείστας δωρεάς.

Πολλὰ λέγει ὁ εὐγλωττος ἐκεῖνος Γερμανὸς ἱστορικός καὶ περὶ τῆς ὀλιγανθρωπίας καὶ ἐρημίας τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν περίοδον ταύτην. Ναὶ μὲν ἡ Ἑλλὰς τότε οὔτε τὰς πολλὰς καὶ λαμπρὰς πόλεις, οὔτε τοὺς ἀφθόνους καὶ πλουσίους κατοίκους εἶχε τῆς ἐν τῇ 5ῃ καὶ 4ῃ ἑκατονταετηρίδι πρὸ Χρ. ἀκμῆς αὐτῆς· πρὶν ὅμως ἡ ἐξετάσωμεν ἀκριβέστερον ὁποῖα τις ἦτον ἡ κατάστασις αὐτῆς ἐπὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς Κυριαρχίας, ἀνάγκη νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἡ ἀλλοίωσις ἐκείνη συνέβη, ὅχι ἐπὶ τῆς κυριαρχίας ταύτης, ἀλλὰ μᾶλλον κατὰ τοὺς ἐσχάτους χρόνους τῆς ψυχροῦς γούσης ἐλευθερίας καθ' ὃς ἡ Ἑλλὰς κατηνάλωσε τὰς τελευταίας αὐτὰς δυνάμεις εἰς διηνεκεῖς, ἀσκόπους καὶ ἀφρονὰς ἐμφυλίους καὶ ἐξωτερικοὺς πολέμους. Πότε καὶ ὑπὸ τίνος τρόντι κατεστράφη ἡ Μεγάλη πόλις, περὶ ἧς ὁ Στράβων λέγει ὅτι ἔπαθε τὸ τοῦ κωμικοῦ, καὶ

• Ἐρημία μεγάλη ἔστιν ἡ Μεγάλη πόλις •

ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καθ' ἣν ἡ ἐλευθερία ἔπνεε τὰ λείψθια ὑπὸ Κλεομένους; Πότε καὶ ὑπὸ τίνος ἡ Σπάρτη; Ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐποχῆς, ὑπὸ Φιλοποίμενος Πότε αἱ πόλεις τῆς Ἀχαΐας, τῆς Μεσσηνίας, τῆς Αἰτωλίας, τῆς Ἀχαρνανίας, τῆς Ἠπείρου; Πότε αἱ Ἀθηναῖοι ἐφθασαν εἰς τὸ ἐσχάτον πενίας; Πότε, τελευταῖον, ἐξέλιπεν ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς γῆς ἡ ἀρχαία, ἡ ἀφνειὸς Κόρινθος; Πᾶσαι αἱ συμφοραὶ αὗται ἀνήκουσιν εἰς χρόνους προγενεστέρους τῆς Ῥωμαϊκῆς κυριαρχίας καὶ δὲν ἐπανελήφθησαν καὶ ἐπ' αὐτῆς. Ἐξεναντίας πολλοὶ Ῥωμαῖοι ἠγωνίσθησαν νὰ θεραπεύσωσιν ὅσον ἐνδέχεται τὰς πληγὰς ταύτας. Θετικὰς πληροφορίας λ. χ. περὶ τοῦ κατὰ τὴν πρώτην ταύτην περίο-

δον τῆς Ῥωμαϊκῆς κυριαρχίας πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος δὲν ἔχομεν· ἀλλ' ἔχομεν μαρτυρίας ὅτι αἱ Ῥωμαῖοι συνετέλεσαν, τὸ καθ' ἑαυτοὺς, εἰς τὴν αὐξησιν τοῦ πληθυσμοῦ τούτου. Ὁ Πομπήιος καταστρέψας τοὺς πειρατὰς τῆς Κελικίας, αἵτινες οὐ μόνον τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ τὴν Ἰταλίαν αὐτὴν ἕως εἰς τὰ πρόθυρα τῆς Ῥώμης εἶχον λεηλατήσῃ, καὶ συλλαβὼν αὐτῶν δις μυρίων πλείονας, συνώκισε πολλοὺς εἰς τὴν ἀπὸ τῶν καιρῶν τῆς ἐλευθερίας χηρεύουσαν κατοίκων πόλιν τῆς Ἀχαΐας Δύμην. Ὁ Καίσαρ μικρὸν πρὸ τῆς τελευτῆς του, ἐπεχείρησε τὴν ἀνέγερσιν τῆς Κορίνθου, ἐπεμψεν ἐποίκους πλείστους τοῦ ἀπελευθερικοῦ γένους εἰς τὴν πόλιν ταύτην, τὴν μετ' ὀλίγον αὖθις ἀκμάσασαν καὶ λαμπροτάτην γενομένην. Ὀλίγω δ' ἔτι βραδύτερον, ὁ Ὀκταύσιος νικήσας τὸν Ἀντώνιον, οὐ μόνον παρεμύθησε, διὰ δωρεῶν, τοὺς εἰς τοὺς ἐμφυλίους τούτους πολέμους παθόντας Ἕλληνας, ἀλλὰ, προστούτοις, ἀνέκτισε μὲν τὰς ἐρήμους σχεδὸν Πάτρας, κατεσκεύασε δὲ περὶ Ἀκτιον τὴν Νικόπολιν, πόλεις δύο ἀποβάτας μετ' οὐ πολὺ πολυανθρωποτάτας καὶ πλουσιωτάτας. Ὡς τεκμήριον τῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὀλιγανθρωπίας τῆς Ἑλλάδος ἀνέφερε τις τῶν νεωτέρων ἱστορικῶν τὴν δυσκολίαν τὴν ὁποίαν ὁ Ἀντώνιος ἀπήτησεν εἰς τὸ νὰ συμπληρώσῃ τὰ πληρώματα τοῦ στόλου μετὰ τοῦ ὁποίου περὶ Ἀκτιον ἐναυμάχησεν. Ἡ δυσκολία αὕτη μαρτυρεῖται τῶνόντι ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου· ἀλλ' ὁ νεώτερος ἐκεῖνος ἱστορικός ἠπατήθη εἰπὼν ὅτι τὰ πλοῖα ἦσαν ὀλίγα. Τὰ πλοῖα ταῦτα ἦσαν πεντακόσια κατ' αὐτὴν τοῦ Πλουτάρχου τὴν μαρτυρίαν καὶ μεταξὺ αὐτῶν πολλαὶ ὀκτῆρεις καὶ δεκῆρεις. Πεντακοσίων τοιαύτων πλοίων τὰ πληρώματα ἀπῆτουν τοῦλάχιστον 250,000 ἀνδρῶν· ἀλλὰ καὶ ἂν τὸ ἡμῖν μόνον τούτων ἐζητήθῃ ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος βεβαίως δὲν εἶναι ἀπορον ὅτι δὲν κατωρθώθῃ νὰ εὗρεθῇ, μάλιστα ὅταν λάβωμεν πρὸ ὀφθαλμῶν ὅτι δὲν ὑπῆρχε πολλὴ προθυμία εἰς τοὺς Ἕλληνας νὰ δράμωσιν εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον. Ἐξεναντίας δὲ ἡ ἀξίωσις μόνη τοῦ Ἀντωνίου τοῦ νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος τοσοῦτον πλῆθος ἀνδρῶν ἀποδεικνύει, νομίζομεν, ὅτι ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς δὲν ἦτο τοσοῦτω εὐκαταφρόνητος.

Ὡς τελευταῖαν δὲ ἀπόδειξιν τῆς ἀκμῆς εἰς ἣν ἦσαν πολλαὶ Ἑλληνικαὶ πόλεις κατὰ τὴν πρώτην ταύτην περίοδον τῆς Ῥωμαϊκῆς κυριαρχίας, φέρομεν τὴν Λακεδαιμόνα.

Ὁ Βρούτος, μέλλων νὰ συγκρατήσῃ τὴν δευτέραν ἐν Φιλίπποις μάχην πρὸς τὸν Ὀκταύσιον καὶ τὸν Ἀντώνιον, ὑπεσχέθη εἰς τὸν στρατὸν αὐτοῦ, καλῶς ἀγωνισάμενον, νὰ τῷ ἐπιτρέψῃ τὴν διαρπαγὴν δύο πόλεων, τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς Λακεδαιμόνος. Πρὸς τιμὴν τοῦ τελευταίου ἐκείνου ὑπερμάχου τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ἐπείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι τινὲς τῶν ἱστορικῶν δὲν ἀναφέρουσι τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ ταύτην ὡς βεβαίαν· ἀλλὰ τοῦτο ἀδιάφορον· εἰς ἡμᾶς ἀρκεῖ ὅτι ὑπῆρξε τοιαύτη φήμη, διότι ἡ φήμη αὕτη ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ διαρπαγὴ τῶν δύο ἐκείνων πόλεων ἐθεωρεῖτο ὡς γέρας ἀποχρῶν τοῦ στρατοῦ. Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν δὲ καλῶς τὰ συμπε-

ρίσματα τὰ ὅποια ἐκ τούτου δυνάμεθα νὰ ἐξάξωμεν, πρέπει πρὸ πάντων νὰ γνωρίζωμεν, ὅτι ὁ στρατὸς ὑπερέβαινε τὰς 100,000 ἀνδρῶν, ὅτι ἦτο πλουσιώτατος ὥς ἐκ τῶν λαφύρων τῆς Ἀσίας καὶ ὅτι κατ' αὐτὴν ἐκείνην τὴν ἡμέραν εἶχον δοθῇ εἰς ἕκαστον στρατιώτην κατὰ μὲν τὸν Ἀππιανὸν δραχμαὶ χίλια, κατὰ δὲ τὸν Πλούταρχον δραχμῶν δύο χιλιάδες. Ἀς λάβωμεν τὸν ἐλάχιστον ὅρον τῶν δραχμῶν χιλίων ἢ δοθείσα ἄρα ἐπὶ χειρας τῷ στρατῷ ἀμοιβὴ συνεποῦτο εἰς ἕκαστον ἑκατομύρια ἀρχαίων δραχμῶν τὸ δὲ ὑποσχεθὲν γέρας, ἐν περιπτώσει νίκης, ἀναγκαιῶς πρέπει νὰ ὑποτεθῇ μεγάλητερον· ἀλλὰ, διὰ νὰ μὴ φανώμεν ὑπερβολικοί, ἅς δεχθώμεν ὅτι ἔπρεπε νὰ ᾖ τὸ ἐλάχιστον ἴσον τῆς ἐπὶ χειρας δοθείσης ἀμοιβῆς. Ὁ στρατὸς λοιπὸν ἐκεῖνος εὐλογώτατα ἐδύνάτο νὰ ἐλπίσῃ ὅτι ἡμπορεῖ νὰ λαφυραγωγῇσθαι ἀπὸ τῶν δύο πόλεων τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς Λακεδαιμόνος, τοῦλάχιστον 100,000,000 ἀρχαίων δραχμῶν λείαν, ὅπερ ἐστὶ 17,000 περίπου τάλαντα, τὰ ὅποια, ὥς γινώσκωμεν ἤδη, ἱσοτιμοῦνται πρὸς 220,000,000 περίπου σημερινῶν ἡμετέρων δραχμῶν. Μερίσαντες τὸ ποσὸν τοῦτο εἰς δύο, θέλομεν εὑρεῖ τὴν ἀξίαν τῆς κινητῆς περιουσίας ἣτις περιελαμβάνετο, κατὰ τὴν τότε ἐπικρατοῦσαν γνώμην, εἰς ἑκατέραν τῶν δύο ἐκείνων πόλεων. Καὶ ἂν ἤδη περιλάβωμεν εἰς τὴν ἀξίαν ταύτην τὰ τε ἐπιπλά, καὶ τὰ χρήματα καὶ τὰ σώματα, καὶ τὰ βροσκήματα, ὁμολογητέον, ὅτι ἡ Λακεδαιμόν, ἔχουσα κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, ἐν γένει κινητὴν περιουσίαν ἀξίας 110,000,000 δραχμῶν, ἦτο πόλις πλουσιωτάτη.

ΒΟΜΒΑΗ ΚΑΙ ΤΑΠΡΟΒΑΝΗ. (1)

Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ.

Ὅσοι δὲν ἔχουσι νὰ σπείρῳσιν ἐξήκοντα χιλιάδας φράγκων κατ' ἔτος εἰς τὰς ἀμάξας καὶ τὰ πλοῖα, καὶ δὲν αἰσθάνονται μεγίστην κλίσιν πρὸς τὴν ναυτίαν, οὐδὲ συμπάθειαν πρὸς τὰς τίγρεις καὶ τοὺς κροκοδείλους, πρέπει νὰ γνωρίζωσι τινα χάριν πρὸς ἐκεῖνον ὅστις, λόγῳ ὀκνηρίας, μεταβαίνει εἰς Ἰνδιάν, ἐκτίθεται εἰς πολλὰς δαπάνας καὶ εἰς κινδύνους, διὰ νὰ κατορθώσῃ ὥστε πολλοὶ ἄλλοι, χωρὶς νὰ σαλεύσωσιν ἀπὸ τοῦ σκίμπεδός των ἢ ν' ἀποβάλλωσι τὰς οἰκιακάς των ἐμβάδας, ἀλλὰ δαπανῶντες ὀλίγα μόνον φράγκα καὶ ὀλιγωτέρας ὥρας, νὰ ἐπισκερθῶσι καὶ αὐτοὶ τὰ ἴδια μέρη.

Ὅσοι δὲν θαυμάζουσιν ὑπὲρ τὸ μέτρον τὴν ἐνασχόλησιν ἐκείνων οἵτινες κατατρίβουσιν ὅλον αὐτῶν τὸν καιρὸν καὶ ὅλην τὴν δραστηριότητά των εἰς τὸ νὰ διατρέχῳσι πολλὰς χιλιάδας λευγῶν κατ' ἔτος εἰς τὰ Ἠλύσια πεδία, ἀπὸ τῆς πλατείας τῆς Ὀμονοίας εἰς τὴν ὁδὸν Μαρινιῇ, καὶ ἀπὸ τῆς ὁδοῦ

Μαρινιῇ εἰς τὴν πλατείαν τῆς Ὀμονοίας, (2) πρέπει νὰ εὐγνωμονῶσι πρὸς ἄνθρωπον ὅστις, καὶ τοι ἔχων τὸ δικαίωμα νὰ περάσῃ ἀναλγήτως ὡς καὶ αὐτοὶ τὰς ἡμέρας του, προτιμᾷ, ἀντὶ νὰ στρέφεται αἰωνίως ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ κύκλου ὡς ἀνθρωπόμορφος σκίουρος, νὰ μεταβῇ ἀλλαχοῦ, καὶ ἀντὶ βάρδιστον ἀχρήστου, νὰ λάβῃ εἰς χεῖρας γραφίδα χρησιμωτάτην.

Οἱ μὴ ἀγαπῶντες ὡς ἡμεῖς τὰ βιβλία τὰ συντασσόμενα δι' ἄλλων βιβλίων, τὰ ψευδῆ ὑπομνήματα, τὰς ψευδεῖς περιηγήσεις, θέλουσι μάθει εὐχαρίστως ὅτι αἱ περὶ Ἰνδίας ἐπιστολαὶ τὰς ὁποίας θέλομεν δημοσιεύσθαι, εἶναι ἐπιστολαὶ ἀληθέσταται, γραφεῖσαι ἐπὶ τῶν τόπων αὐτῶν, ἀφελῶς καὶ χωρὶς τῆς ἐλαχίστης ἐπιτηδεύσεως, διότι ὁ γράψας αὐτάς δὲν εἶχε σκοπὸν νὰ τὰς κοινοποιήσῃ. Οἱ ἀναγνώσται ἄρα ἀντὶ νὰ εὑρωσι συγγραφεῖα, θέλουσιν εὑρεῖ ἄνθρωπον, ὡς λέγει ὁ Πασχάλης.

Πῶς λοιπὸν ἐδημοσιεύθησαν; ἰδοὺ τὸ ἱστορικόν· ὁ περιηγητὴς μας εἶχε φέρει ἐκ τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν πολλὰ ἱχνογραφήματα πολύτιμα, ἀκριδέστατα καὶ χαρακτηριστικώτατα, καὶ λιθογραφῆσαι τινὰ ἐξ αὐτῶν· ἀλλ' οἱ λιθογράφοι ἐζήτησαν καὶ ἐρμηνείαν. Ὁ ἀδελφός του, πρὸς ὃν ἔγραψε τακτικῶς καθ' ὅλον τῆς ἀπουσίας του τὸ διάστημα, εἶχε φυλάξει τὰς ἐπιστολάς του. Ἐδύνατο νὰ εὑρεθῇ ἐρμηνεὶα ἱζωηροτέρα ἐκείνης ἣτις ἔγεινεν ἐπιτοσίως καὶ κατὰ πρώτην προσβολήν;

Ἡ πρώτη ἐπιστολὴ χρονολογεῖται ἐκ Μελίτης τὴν 2 Φεβρουαρίου 1844· ἐπιθυμοῦντες ὁμῶς ἀνυπομονῶς νὰ φθάσωμεν εἰς τὰς Ἰνδίας, σπεύδομεν, προστρέχοντες εἰς τὸ δικαίωμα τῶν δραματικῶν ποιητῶν, νὰ ὑπερπηδήσωμεν τὴν Αἴγυπτον χωρὶς νὰ διατρίβωμεν εἰς αὐτήν, καὶ νὰ μεταβῶμεν εἰς Βομβάην.

« Ἐν μέσῳ δάσους φοινίκων καίτῃ ἡ μεγάλη πόλις τῆς Βομβάης κατοικουμένη ὑπὸ 280,000 Ἰνδιῶν καὶ Γουέβρων, ἡμιγύνων ἢ λευχειμόνων, κίτρινωπῶν, ἐχόντων βραχίονας καὶ πρόσωπα βεβαμμένα, καὶ φερόντων πολλάκις κεφαλοδέσμια κόκκινα, λευκὰ, κίτρινα ἢ πράσινα. Γυναῖκες ἐπίσης ἡμιγυμνοὶ ἢ ἀλλοκότως ἐνδεδυμένοι με λεπτότατα ὑφάσματα κόκκινα, λευκὰ, ἰάνθινα, καὶ καταπεφορτισμένοι με κοσμήματα χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ εἰς τοὺς πόδας, τὰς χεῖρας, τοὺς βραχίονας, τὸν τράχηλον, τὴν μήτην καὶ τὰ ὠτία, καθὼς καὶ με ἄνθη εὐωδέστατα εἰς τὴν κεφαλὴν· μικροὶ ναοὶ ἰνδικοὶ πλήρεις εἰδώλων τερατομόρφων περικυκλούμενοι ὑπὸ φακιρῶν (ἱερομονάχων) ἰσχνῶν, ἐχόντων τοὺς ὄνυχας μακροὺς καὶ ἀγκύλους ὡς τοῦ ἀετοῦ· γραῖαι ἀγριοπρόσωποι, με κόμην ἄτακτον καὶ λυτὴν, με ὀφθαλμοὺς βλοσυροὺς· ἀπέραντοι λίμναι ὅπου λούουσι τοὺς νεκροὺς, καὶ ὅπου ὑπάρχουσιν ἀδιακόπως σωροὶ ἀνθρώπων· ναῖσχοι σιωπηλοὶ τῶν Γουέβρων, θορυβῶδεις παγόδαι (ναοὶ) ἰνδικαί· ὁσμὴ μόσχου πληροῦσα τὸν τόπον ὅλον, ὁσμὴ δύσφορος, προσερχομένη ἀπὸ ἰκτίδων ὀνομαζομένων ὑπὸ τῶν Ἀγγλῶν *μοσχοπορικῶν*, αἵτινες βρίθου-

(1) Ταπροβάνην ὀνομάζουσιν ὁ Στράβων, ὁ Πτολεμαῖος καὶ ὁ Αἰονάσιος τὴν κατὰ τὰς Ἰνδίας μεγάλην νῆσον Ceylan, ὑποκειμένην ἡμέραν εἰς τοὺς Ἀγγλους. Σ. Μ.

(2) Ὡς ἂν ἔλαγον ὁ συγγραφεὺς ἀπὸ τοῦ καρεναίου τῆς Ἀρσίας Ἑλλάδος μέχρι τοῦ Παναγιώτου, καὶ ἀπὸ τοῦ Παναγιώτου μέχρι τῆς Ἰβρίας Ἑλλάδος. Σ. Μ.